

* قانون : حکم اجباری که از دست نگاه حکومت صادر می شود و مبنی و مقید بر طبیعت عالم تمدن می باشد و بدین استناد شامل همه افراد در جامعه بوده و اغراض مستبدانه اشخاص در آن دخالت ندارد .

* مقررات : اصطلاح مقررات در دو مورد به کار می رود : به معنای عام و به معنای خاص - به معنای عام شامل تصویب نامه ، آیین نامه و بخش نامه و وجهی که ضمانت اجرا داشته باشد - به معنای خاص ، مقررات در مقابل قانون استعمال می شود .

تکمیل حجم * مراجع قانون گذاری و تصویب قانون در ایران : شرح مورد

- ① مقام معظم رهبری : به استناد اصل ۱۱۰ قانون اساسی
- ② مجمع تخصصیصلت نظام : به استناد اصل ۱۱۲ قانون اساسی
- ③ مصوبات مجلس شورای اسلامی پس از تأیید شورای نگهبان : به استناد فصل قانون گذاری (در قانون اساسی)
- ④ مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی : به استناد دستور حضرت امام خمینی (ره) در سال ۱۳۶۱
- ⑤ مصوبات شورای عالی اداری پس از تأیید رئیس جمهور : به استناد قانون خدمات کشوری
- ⑥ مصوبات شورای عالی امنیت ملی : به استناد اصل ۱۷۶ قانون اساسی پس از تأیید رهبری
- ⑦ مصوبات هیئت امنا دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی پس از تأیید وزیر

→ بحث مقررات و روش های جاری امور عالی در قالب دو جمعیت کلی شامل **بورج و دراصل آن** و قوانین و مقررات عالی و اداری مطرح می شود .

* مراحل مربوط به بودجه :

- ۱) فصل اول ← کلیات بودجه و نقش دولت در اقتصاد
- ۲) " دوم ← تعاریف و اصول بودجه
- ۳) " سوم ← طبقه‌بندی بودجه
- ۴) " چهارم ← کنترل بودجه و سازگاریهای بودجه‌ای
- ۵) " پنجم ← تنظیم و پیش‌نهاد بودجه
- ۶) " ششم ← تصویب بودجه
- ۷) " هفتم ← اجرای بودجه
- ۸) " هشتم ← کنترل و نظارت بر بودجه
- ۹) " نهم ← روش‌های تنظیم بودجه
- ۱۰) " دهم ← بودجه، اقتصاد و مدیریت
- ۱۱) " یازدهم ← مسائل و مشکلات بودجه‌ریزی در ایران

* فصل اول ← کلیات بودجه و نقش دولت در اقتصاد

مقدمه: بودجه، آئینه تمام‌نمای کلیدی برنامه‌ها و فعالیت‌ها (دولت برای یک سال) عالی به‌شمار می‌آید که در قالب درآمدها و هزینه‌ها بیان می‌شود.
 در مورد نقش دولت در اقتصاد باید گفت که در ابتدا وظائف دولت‌ها محدود به برقراری نظم و امنیت در جامعه بود و از قرن ۱۷ به بعد حدود و وظائف دولت افزایش یافت.

نظم نظریه‌های اقتصادی در مورد نقش دولت در اقتصاد :

- ۱) دوره‌ی اول: رضایت محدود دولت در اقتصاد.
- ۲) دوره‌ی دوم: رضایت گسترده دولت در اقتصاد.
- ۳) دوره‌ی سوم: حضوری ساری و رضایت محدود دولت در اقتصاد.

*** نیاز سازهایی بودجه بندی :**

- ① تسات دادن برنامه ها از بعد مالی
- ② تسات منابع و امکانات مورد نیاز برای اجرای برنامه ها
- ③ کسب معیارهای تشخیص، نظارت و کنترل نتیجه ها در مقابل یا برنامه ها

*** ضرورت و اهمیت بودجه و بودجه نویسی :**

بودجه بندی فرآیند تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود و استفاده بهینه از منابع می باشد.
(همگرا هدف اقتصاد)

۱۲،۶

*** سه دسته تعریف از بودجه :**

- ① تعاریفی که بر جنبه ریاسی تأکید دارند
- ② تعاریفی که بر جنبه اقتصادی و مالی تأکید دارند
- ③ تعاریفی که بر جنبه برنامه ای و مدیری تأکید دارند

① تصویب بودجه و نظارت بر آن ابزارهای جهت تفهیم قوای ساطع و برنامه ها و فعالیت های آنها به حساب می آید .

② نظریه های بودجه از درون نظریه های اقتصادی به وجود آمده است . صحبت از بودجه بدون در نظر گرفتن منابع مالی و اقتصادی ضللی اهمیتی ندارد .

③ همگرا بود تعریف بودجه است .

تعمیم استقای

*** تعریف برنامه ای بودجه :**

بودجه برنامه مالی دولت برای یک سال مالی است که حاوی پیش بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورده هزینه ها برای انجام عملیاتی است که منجر به اهداف از پیش تعیین شده می گردد .

* اجزای بودجه کل کشور :

دولت و نهادهای وابسته به دولت :

- ① بودجه عمومی دولت :
- بودجه عمومی دولت (اصل) (وجوهی باشد) :
- الف) بودجه جاری : برای وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی می باشد
- ب) بودجه عمرانی : برای اجزای برنامه‌های عمرانی

② بودجه شرکت‌های دولتی :

- ③ بودجه مؤسساتی که تحت عناوینی غیر از عناوین فوق در بودجه منظور می شود
- ملک شرداری‌ها ، مراکز نظامی خاص

* اهداف صیغه بندی بودجه :

- ① امکان پذیر شدن برنامه ریزی و تصمیم گیری
- ② فراهم نمودن اطلاعات لازم جهت تجزیه و تحلیل برنامه‌های (دولت)
- ③ فراهم نمودن ابزار لازم برای نظارت بر عملیات (دولت)

حکم

* انواع صیغه بندی بودجه :

① صیغه بندی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار :

درآمدها شامل در آمد عمومی ، در آمد اختصاصی ، در آمد شرکت‌های دولتی و سایر منابع تأمین اعتبار می باشد . در آمد عمومی شامل درآمدهای وزارتخانه‌ها ، مؤسسات دولتی و سود سهام شرکت‌های دولتی می باشد . بطور کلی درآمدهای عمومی شامل درآمدهای مالیاتی و درآمدهای غیر مالیاتی است . درآمدهای اختصاصی درآمدهای است که برای مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان در آمد اختصاصی منظور می شود . در آمد شرکت‌های دولتی عبارت است از درآمدهایی که در مقابل ارائه خدمات یا فروش کالا یا ارائه خدمات حاصل می گردد . سایر منابع تأمین اعتبار شامل صیغه‌های است که تحت عنوان وام ، اقسام اوراق قرضه ، برگشتی از پرداخت‌های سایرهای قبلی در قانون بودجه پیش بینی می شود .

۲) طبقه بندی هزینه ها :

عملیات (ولت) را در قالب خدمات و کالاها می توان هزینه خواهد کرد شرح می کند. شامل هزینه های جاری و هزینه های عمرانی (هزینه های مالک دارایی ها سرمایه ای) می باشد.

هزینه های جاری شامل هزینه های پرسنلی و هزینه های اداری است.

* هزینه های پرسنلی به هزینه هایی هستند که تحت عناوین حقوق، دستمزد، مزایا، اضافه کار به کارکنان شامل در زمانهای دولتی پرداخت می شود.

* هزینه های اداری به هزینه هایی است که برای استفاده از خدمات مشخص (وصول سال از جمله نگهداری اموال منقول و غیر منقول و کتبه مواد و لوازم مصرفی سبکی پرداخت می شود.

هزینه های عمرانی، خارجی هستند که موجب ایجاد یا افزایش دارایی های ثابت می شود.

۳) طبقه بندی عملیاتی :

اعتبارات و هزینه های (ولت) یا توجه به هدف آنها بصورت وظایف، برنامه ها و فعالیت های مختلف پس بینی می شود.

* طبقه بندی عملیات در ایران :

عناوین اصلی طبقه بندی عملیات در بودجه عبارتند از :

- ۱) امور : هر یک از امور چند زیر مجموعه در قالب فصل، و هر فصل چند زیر مجموعه بنام برنامه و هر برنامه زیر مجموعه هایی در قالب طرح و فعالیت دارد.
- مجموعه ای از زیر بخش های سازمان یافته است که بخش قابل ملاحظه ای از وظایف دولت را در بر می گیرد.

← امور عمومی :

← امور دفاعی

← امور اجتماعی

← امور اقتصادی

۲) فصل : حاوی برنامه های به هم پیوسته است و برنامه ریزی بلند مدت و میان مدت برای رسیدن به اهداف کلی در قالب آن انجام می شود.

۳) برنامه های اجرایی از طرح ها و فعالیت های است که چهارچوب سیاست ها و خط مشی ها مشخص می کند.

۴) طرح و فعالیت های اجرایی از عملیات و خدمات مشخص است که به منظور دستیابی به قسمتی از اهداف برنامه صورت می گیرد. مؤلفه فعالیت از محل اعتبارات جاری و مؤلفه طرح از محل اعتبارات عمرانی است.

۴) طبقه بندی سازگاری ها

در این طبقه بندی درآمدها و مؤلفه ها بر حسب حیطه از سازگاری های دولتی که پدیدار کننده و اجرا کننده برنامه می باشد به دو دسته تقسیم می شود، واحدهای سازگاری منظور در بودجه کل کشور است:

- ۱- وزارتخانه ها
- ۲- مؤسسات دولتی
- ۳- شرکت های دولتی و بانک ها
- ۴- مؤسسات و نهادها عمومی غیردولتی
- ۵- مؤسسات انتفاعی و بازرگانی وابسته به دولت می باشد.

* حیطه وسیط بودجه و سازگان بودجه ای :

- (۱) : ...
- (۲) : ...
- (۳) : ...
- (۴) : ...

* حیطه بودجه :

- ۱) تهیه و تنظیم بودجه : دولت (قوه مجریه)
- ۲) تصویب بودجه : مجلس (قوه مقننه)
- ۳) اجرای بودجه : دولت (قوه مجریه)
- ۴) نظارت و کنترل بر بودجه : دولت و مجلس و قوه قضائیه

*** سازفاکهای بودجه ای :** نام برده وجود در مکتب خوار

سازفاکهای بودجه ای در ایران به ملی از قوای سه گانه وابسته می باشد

← دیوان محاسبات، کسوری :	قوه مقننه
← هیئت دولت، شورای اقتصاد، وزارت اقتصاد، خزان، معاونت راهبردی ریاست جمهوری	در لایحه
← کمیته های برنامه ریزی استان و شهرستان، دستگاه های اجرایی :	در بودجه به تفصیل
← سازفاک بازرسی کل کشور :	قوای سه گانه

*** نقش قوه مقننه در بودجه :**

قوه مقننه و مشخصاً مجلس شورای اسلامی و کمیسیون های آن در بررسی لایحه بودجه نقش اساسی داشته و در واقع در صحنه بودجه نقش تصویب بودجه را به عهده دارد.

* دیوان محاسبات و دیوان محاسبات کشور نهاد نظارت کننده بر درآمدها و هزینه های دولت است.

*** نقش قوه مجریه در بودجه :**

* هیئت دولت و هیئت دولت، لایحه بودجه سالانه را پس از تأیید و تصویب در هیئت وزیران توسط رئیس جمهور جهت تصویب در مجلس ارائه می گردد.

*** نقش قوه قضائیه در بودجه :**

نقش قوه قضائیه در بودجه توسط سازفاک بازرسی کل کشور، نه سازفاک های نظارتی است اعمال می گردد. این سازفاک بر عملکرد مالی دستگاه ها و سازفاک های دولتی نظارت نموده و با متخلفان برخورد قانونی می نماید.

*** پیش نهاد و تصویب بودجه :**

بر اساس اصل ۵۲ قانون اساسی کشور، بودجه سالانه کشور از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم می گردد.

نهم

* اقدامات مرتبط با تهیه و تنظیم بودجه در ایران : (۲۶)

- ۱- پس بینی مقدماتی بودجه
- ۲- تهیه گزارش اقتصادی سالانه
- ۳- بحثنامه بودجه
- ۴- تهیه و تنظیم بودجه در دستگاهها
- ۵- بررسی ریز بودجه
- ۶- ارائه بودجه به شورای اقتصاد
- ۷- تهیه لایحه بودجه و ارسال آن به هیئت دولت

نهم

* لایحه بودجه و پس از تصویب لایحه بودجه در هیئت وزیران لایحه بودجه طی دستور همراه با گزارش اقتصادی توسط رئیس جمهور به رئیس مجلس تسلیم می شود.

نهم

* جنبه های لایحه بودجه و (نام برده شود)

۱- **بیابا بودجه** : که هنگام تقدیم بودجه به مجلس توسط رئیس جمهور بصورت شفاهی خوانده می شود و حاوی نکات عمده از سیاست های مالی بین بخشی و شرایط اساسی درآمدها و هزینه ها می باشد.

۲- **متن لایحه بودجه** : شامل یک ماده واحده و تبصره های می باشد.

۳- **پیوستها بودجه** : هم اسناد ضمیمه شده برای توضیح بیشتر به رئیس و نمایندگان مجلس است.

* بودجه و (موکراسی) و

تهیه و تنظیم بودجه توسط رئیس جمهور و هیئت دولت صورت گرفته که از طرف مردم انتخاب می شوند و همچنین حق تصویب بودجه به نمایندگان مردم در مجلس یکی از مصادیق های (موکراسی) می باشد.

* اهمیت لایحه بودجه *

لایحه بودجه مهمترین لایحه ای است که دولت به مجلس می دهد. لایحه بودجه حاوی سیاست ها و برنامه های دولت است.

* صلاحیت مالی و بودجه ای مجلس *

مجلس شورای اسلامی با تصویب بودجه اجازه (و طرح هم) به دولت می دهد.

- ۱) درآمدهای پیمان بنی شده را تأمین کند
- ۲) هزینه های مورد نیاز را پرداخت کند

صحت و حجم

* انواع بودجه تورمی به مجلس *

- ۱) لایحه بودجه کل کشور
- ۲) لوائح بودجه های موقت (یک یا سه ماهه)
- ۳) لایحه اصلاح بودجه کل کشور
- ۴) لایحه متمم بودجه

* لایحه بودجه کل کشور طبق اصل ۵۲ قانون اساسی، بودجه سالانه کل کشور پایداری تا هفتاد و دو روز پس از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس تقدیم گردد.

* لوائح بودجه های موقت در مواقعی که لایحه بودجه کل کشور برای سال بعد تا یا سال به تصویب نرسد (این موضوع می تواند کم کاری از طرف دولت یا از طرف مجلس باشد) در همین موافقی به میزان بودجه سال قبل، بودجه برای مدت ۱ یا ۲ یا ۳ ماه به تصویب می رسد و دولت این میزان مورد نظر را از خزانه دریافت و خرج می کند.

* لایحه اصلاح بودجه کل کشور در مواقعی که در حین اجرای بودجه کل کشور نیاز به تغییر در بودجه باشد، این تغییرات در قالب لایحه اصلاح بودجه به مجلس تقدیم می شود.

* لایحه متمم بودجه و در صورتی که در آن درآمدها و وصولی پس از رقم پس بینی شده باشد، دولت موظف است آن درآمدها را وصول نماید اما برای هزینه کردن آن بایستی لایحه متمم بودجه به مجلس ارائه نماید.

(*) اجرای بودجه: منظور از اجرای بودجه، مراحل مربوط به وصول درآمدها و منابع تأمین اعتبار و مصرف اعتبارات مصوب برای نیل به اهداف می باشد.

(*) مراحل اجرای بودجه:

۱) ابلاغ بودجه: لایحه بودجه پس از تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان از طرف مجلس به رئیس جمهور ابلاغ و رئیس جمهور نیز آن را به کلیه دستگاههای اجرایی ابلاغ می کند.

۲) مبادله موافقت نامه طرح و فعالیت: موافقت نامه تسدی مالی است که به موجب آن دستگاه اجرایی تعهد می نماید که شرح عملیات فعالیت در موافقت نامه ذکر شده به همراه بریز هزینه ها رعایت نموده و از طرف ذیل، سازمان مدیریت و برنامه ریزی (معاونت راهبردی رئیس جمهور) تعهد می نماید که به تناسب پیشرفت طرحها و فعالیتها تخصیص اعتبار کند.

۳) تخصیص اعتبار مصوب: تخصیص اعتبار عبارت است از تجزیه استقاره از مبالغ معینی از اعتبارات مصوب سالانه در دوره های زمانی مشخص.

۴) مصرف اعتبارات: در این مرحله دستگاههای اجرایی، اعتباراتی که از دولت دریافت کرده اند در طرحهای مشخص هزینه کرده، البته این هزینه در مرحله بودی توسط مراجع و اربابزای زیربط مورد کنترل قرار می گیرد.

(*) کنترل و نظارت بر بودجه:

کنترل و نظارت بر اجرای بودجه از وظایف مجلس است و مجلس می تواند از مظاهر کنترل خرج اجرا پس از اجرا استقاره کند؛ البته خود دولت نیز در اجرای خود در بحث بودجه نظارت دارد.

انواع کنترل کارنامه برده و کنترل قوه مقننه بلا شرح دهید.

① کنترل قوه مجریه (ولت) - کنترل برونی - :

نظارت اداری ← نظارتی است که قوه مجریه بواسطه خودش و در داخل خودش انجام می دهد تا تسخیر پیدا کند، بودجه به همان سطحی که تنظیم شده و در مجلس به تصویب رسیده است، عملیاتی شود.
+ نظارت اداری می تواند، قبل از خرج یا صحت خرج باشد.

۱- نظارت قبل از خرج : وقتی یک سازمان (درخواست وجه از خزانه می نماید، درخواست وجه ضرورتاً منتهی به پرداخت نمی شود بلکه مطابق این درخواست با اعتبارات مصلوب و همچنین مقررات قانونی بررسی و سپس مجوز پرداخت صادر می شود.

۲- نظارت صحت خرج : در مرحله هزینه کردن اعتبارات اجرائی شود و دارای ۲ بُعد مالی و عملیاتی (برینفشار) است.

بُعد مالی به عهده وزارت امور اقتصادی و دارایی است که با تعیین زکسایب به عنوان مانده خود این وظیفه را اجرائی کند که در واقع از طریق بررسی و تصویب پرداخت ها با قوانین و مقررات انجام می گیرد.

بُعد عملیاتی به عهده سازمان قدرت و برنامه ریزی است که بررسی می کند پروژه های مختلف در چه حد پیشرفت کاری داشته اند و آن را با بودجه اختصاص داده شده مقایسه می کنند.

صحنه دوم

② کنترل قوه مقننه (مجلس) - کنترل بیرونی - :

۱- نظارت قضایی : نظارت قضایی در بودجه از وظایف (لوان) محاسبات کشور می باشد. (لوان) محاسبات کشور سازمانی است که مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی قرار دارد و انتخاب و برکناری رئیس آن به پیشنهاد کمیسیون برنامه و بودجه و با تصویب اکثر نمایندگان انجام می گیرد. این (لوان) به کمفیات صورت گرفته در اجرائی بودجه پرداخته و نتایج را به مجلس گزارش می دهد.

۱- نظارت پاره‌مانی - نظارت طی سال مالی - :

طبق قانون اساسی، نمایندگان مجلس حق دارند بر اداره امور سازمانهای دولتی و حکومتی استقاره از دست الام و به طور کلی پرداخت‌های دولت نظارت کرده و در صورت کسوف تکلف از مسئولان دولتی، سؤال یا آنها را استیضاح کنند.

۲- نظارت پاره‌مانی - نظارت پس از پایان سال مالی - :

از طریق این نظارت رسیدگی به گزارش عملکرد بودجه سالانه کل کشور که (بازان) می‌نویسد و در اختیار مجلس قرار می‌دهد انجام می‌شود که به این گزارش، گزارش توفیق بودجه می‌نامند.

۳- نظارت پاره‌مانی - نظارت بر مخارج و هزینه‌ها :

نظارت بر مخارج و هزینه‌ها از درآمدها آن بی‌بهره باشد.

۴- انواع نظارت بودجه : (نظارت بر بودجه)

۱- نظارت بودجه اداری :

ناشی از فقدان ساختار صحیح و شفاف اداری و حیف و میل‌ها هزینه‌های اداری است.

۲- نظارت بودجه ناشی از اوضاع و احوال اقتصادی، اجتماعی و سیاسی :

این نظارت بودجه از کاهش درآمدها دولت به دلیل عواملی چون سیل، زلزله و عوامل سیاسی مانند جنگ و تحریم می‌تواند باشد.

۳- نظارت بودجه مربوط به ساختمان یا ساختار اقتصادی :

مربوط به اقتصادهای بیمار است. این نوع نظارت بودجه می‌تواند از (نظارت بودجه فوق) ناشی شود. زمانی که در سال‌های متوالی یا متناوب، تسویری و دولتی با نظارت بودجه مواجبه می‌شود این نوع نظارت بودجه رخ می‌دهد.